

„БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ВСІХ“ Ч. 1.

КОНАН ДОЙЛЬ

Душогубство в Абей Грендж.

З пригод Шерльока Хольмса.

Львів, 1924.

З друкарні Станіславського Інституту.

Душогубство в Абей Грендж.

Одного зимового вечера я лежав ще в ліжку, коли хтось з'явився передо мною і наглим рухом стягнув з мене ковдру. Цілком природно, що я скочив на рівні ноги.

Передімною стояв Хольмс. В руці тримав свічку, що освітлювала його обличчя, на якому я перечитав, що трапилося дещо важливе.

— Вставай, Ватсоне, сказав. — Ходім на полювання. Не відмовляйся! Одягайся швидче!

По яких десяти хвилинах ми вже їхали фіакром до залізничного двірця Черинг Крос. Вулиці були порожні і через густу мряку, сю славетну льондонську мряку, пробивалися перші проміння розсвіту.

Хольмс мовчки загортався в свій плащ, я йшов за его прикладом, бо було зимно і ми мали порожні шлунки. Тільки вже на двірці ми випили по шклянці гарячого чаю і коли увійшли до окремого переділу потягу, що мав нас завезти до Кенту, розімкнулися уста Хольмса.

Шерлок витягнув з кишені лист і перечитав:

„Абей Грендж, Мершем Кент.

3 годині 30 хвил. рана.

Любий пане Хольмсе! Дуже мене втішилоб, колиб ви негайно прибули, щоб допомогти мені у випадку, який мені здається дуже загадковим. Ї то один з тих випадків, що ними ви цікавитеся.

Опріч увільнення пані, подбаю, щоб усе лишилося так, як було в хвилину мого прибуття. Прошу, однак, не гаяти часу, бо не можемо залишити пана Едварда довший час на місці.

Стенлі Гопкінс.

— Вже семий раз викликає мене Гопкінс, казав Хольмс, і кождий його заклик був цілком слухний. Сим разом я передбачаю забійство. — Думаю, що той пан Едвард не жив.

— Так мені здається. Лист Гопкінса зраджує велике хвилювання. Не є се однак людина, що легко піддається почуттям. Припускаю, що в сьому випадку маємо справу з забійством і що труп залишено на місці, щоб ми могли його оглянути. Колиб се було звичайне самогубство, Гопкінс не викликавби мене. Що до увільнення пані, то напевно її замкнули в покою підчас злочину. Очевидно маємо справу зі спритними людьми, Ватсоне, за се свідчить сей прегарний листовий папір з гербами и монограмами. Припускаю, що наш товариш Гопкінс бажатиме усправедливити свою добру славу і.. що на нас чекають дуже цікаві речі. Злочин докоңано сьогднѧ в ночі, перед дванайцѧтою годиною.

— Звідки се знаєш?

— Подивився на розклад залізничної їзди і розрахував години. Перш за все повідомили місцеву поліцію; ся остання мусіла звязатися з льондонською поліцією. Гопкінс поїхав туди і звідти надіслав по мене. Се вже разом взяте вимагало протягу цілої ночі. Однак зближаємось до Числьгерсту і незабаром всі наші сумніви розвіються.

Переїхавши кілька міль вузькими пільними дорогами, прибули ми нарешті до парку. Браму відчинив нам старенький сторож. По його сухім обличчю відразу можна було пізнати, що в домі трапилося страшне нещастя. Опинившись в парку ми великою алеєю усадженою велетенськими ялицями, дійшли до низького будинку в середньвічному стилі.

Середня частина будинку була очевидно дуже старою; її цілковито овивав плющ. Тільки великі вікна вказували на пристосування мешкання до сучасних вимог. Ліве крило дому здавалося зовсім недавно відбудованим. З середньої двері нам на зустріч вийшов інспектор Гопкінс.

— Дуже тішуся, говорив він, що ви, пане Хольмсе, приїхали. Радо вітаю також пана доктора Ватсона. Хоч, правду казати, я не мусів би вас турбувати, бо коли пані прийшла до притомности, оповіла цілий випадок так докладно, що тепер нема вже нічого до роботи. Певно панове пригадують собі банду вламивачів у Левішемі?

— Хиба се праця трьох Равдалів?

— Так, батька і двох синів. Се вони зробили, без сумніву. Два тижні перед тим вони пограбували оселю в Сиденгемі. Їх там добре бачили. Се правда велике нахабство насмілитися на другий напад в такім короткім часі, та ще недалеко від місця першого злочину. Але тепер вони не втечуть!

— В такім разі барон Едвард не живе?

— Розбито йому чашку власним його гачком від грубки.

— Як мені сказав сторож, тут іде справа за барона Едварда Брекенстеля?

— Так за одного з найзаможніших людей в цілому Кенті. Баронова Брекенстель знаходиться зараз в своїй кімнаті. Нещаслива жінка пережила страшні річи. Виглядала як напівмертва, коли я її першого разу побачив. Найкраще буде, коли ви зараз підете до неї і попросите оповісти цілий перебіг подій. Потім оглянемо їдальню.

Баронова Брекенстель належала до жінок яких рідко зустрічаємо. Давно вже не бачив я такої краси, сполученої з ніжною жіночістю. Мала чудесне золоте волосся і блакитні очі і булаб зразковою красунею. колиб не події попередньої ночі, що відбилися на її змученому обличчю. Очевидно страждала вона морально і фізично, бо над одним оком мала великий синьо-червоний опух. Біля неї стояла покоївка, висока і поважна жінка, що робила оклади з води і оцта на хоре місце. Баронова, цілком виснажена, лежала на канапі. При нашій появі її гарне обличчя по-світліло, виявляючи, що страшний випадок не відібрав їй ні притомности ані смаку до життя. Убрана була в широкий блакитний з білим пляфрок; на канапі побіч неї дежала чорна вигафтована золотом вечерова сукня.

— Я вже все оповіла панові Гопкінсу, вимовила змученим голосом. Може пан Гопкінс вичувить мене; сам все повторить сим панам. Однак, коли треба, щоб я сама оповідала, я се зроблю охоче. Чи панове були вже в їдальні?

— Мені здавалося, сказав Гопкінс, що булоб

краще сим панам вперше довідатися з уст пані, як все було.

— Дуже бажалаб, щоб той покій був приведений до ладу. Сама думка, що він там лежить, для мене жахлива. При сих словах баронова затремтіла і закрила обличчя руками. Широкі рукави її пляфрока завинулися аж на рамена і Хольмс зауважив на однім з них дві червоні плями.

— Пані має ще інші рани, — зауважив Хольмс. З чого вони походять?

— Се нічого і зовсім не є в звязку з подіями минулої ночі. Прошу панів сідати і я подбаю як найкраще оповісти все.

— Я жінка барона Едварда Брекенстеля. Одружилися ми рік тому. Не булоб доцільним ховати перед вами, що подружжя наше не було щасливим. Навіть, колиб побажала удавати противне, ви легко довідалися би правди від першого ліпшого нашого сусіди. Найгіршим однак було, що мій чоловік стало піячив.

По хвилі казала далі.

— Тепер можу оповісти вам про минулу ніч. Може ви вже знаєте, що вся служба спить в новому крилі дому. В середній частині знаходяться замешкані кімнати, з заду міститься кухня, а над нею моя спальня. Якраз над спальнею знаходиться кімната моєї покоївки Терези. Опріч неї в середній частині дому не спить жадний з послугачів, а у бічному крилі не можна було чути галасу. Се напевно знали бандити, инакше не булиб такі відважні.

— Об 11 годині барон Едвард пішов до своєї

кімнати, а вся служба — на відпочинок. Тільки моя Тереза не спала, чекаючи чи не потрібуватиму її послуг. Я сиділа тут у себе, захопившись читанням цікавої книжки, до 11 години, а потім обійшла весь дім, щоб оглянути чи все в порядку. Мусіла се роботи сама, бо, як я вже казала вам, мій чоловік не завжди був притомним. В ту ніч пішла я спочатку до кухні, до креденсу, до спіжарні, до покою білярдового, до сальону і на респіт вступила до їдальні. Коли підійшла до вікна, заслоненого тяжкими портьєрами, почувала як вітер віє на моє обличчя. Се мене переконало, що вікно відчинено і я розсунула портьєри, щоб його зачинити. Але в туж мить стрінулася око в око з старшим чоловіком, з широкими раменами, що увійшов у вікно, яке було властиво велике як двері, на зразок французьких вікон і провадило просто до городу. Я мала в руці свічку і при її світлі побачила ще двох людей, що так само заміряли вскочити у кімнату. Перелякана я кинулася втікати, однак старший злодій схопив мене спочатку за руку, а потім за горло. Я хотіла кричати, але він ударив мене п'ястком в чоло і кинув на підлогу. Напевно я була кілька часу в непритомности, бо коли прийшла до себе, зауважила, що шнур від дзвінка відірвано і ним привязано мене до важкого дубового фотелю, що завжди стояв при їдальному столі. Привязали мене так міцно, що я не могла поворухнутися, а уста мені завязали хусткою щоб позбавити можливости кричати.

В сей мент до покою увійшов мій нещасливий чоловік. Очевидно почув якесь шемрання і за-

підозрів щось недобре, бо на собі мав лише сорочку і сподні, а в руці тримав свою тяжку чорну палицю. Він кинувся на одного з напасників, тимчасом другий, саме той старший чоловік, підніс гачок від грубки і задав ним страшний удар у голову моєму чоловікові. Без крику упав він на землю і навіть не здригнувся. Бачучи се, я знов зомліла, бо коли відчинила очі, побачила, що злодії взяли з креденсу срібло; кождий з них мав у руці чарку з вином, відкоркована пляшка стояла на столі.

— Я вже казала вам, що один з напасників був старий, з бородою, двоє других — молоді без заросту. Се могли бути батько з синами.

Вони щось шепотіли між собою. Потім підійшли до мене, щоб переконатися, чи я міцно привязана. Нарешті вийшли тою же дорогою, що прийшли і зачинили за собою вікно. Минуло не менше як чверть години, поки я спромоглася увільнити уста. Тоді тільки я крикнула, на що прибігла моя служниця. Загукали на иншу службу і надіслали по місцеву поліцію, яка негайно звязалася з льондонською.

— Се все, що я можу оповісти вам і сподіваюсь, що вже не потребуватиму ще раз переказувати за такі жахливі події.

— Може ви бажаєте що нібудь спитати? — звернувся Гопкінс до Хольмса.

— Не хотів би надуживати терпеливості пані баронової — відповів мій приятель, але заки вступимо до їдальні, бажавби спитати, що знає з сього приводу служниця.

— Бачила я тих людей ще перед тим, як увійшли до палацу. Я сиділа у вікні і при сьвітлі

місяця зауважила трьох людей перед дімком портіра. Однак не звернула на них уваги. За годину почула гукання мові пані і прибігла сюди.

Нещаслива пані лежала на землі, саме так, як вам оповідала. Крив і мізок оприскали цілу підлогу довкола. Сього булоб досить, щоб збожеволіти. Власна її сукня була поплямлена кривлею, а сама вона лежала привязана до фотелю. Панове вже досить розпитували мою пані, нехай же вона тепер відпочне біля своєї старої Терези.

Як найніжнійша мати підперла служниця під рамя свою пані і відпровадила її до другого покою.

— Тереза ціле своє життя була коло баронової, зауважив Гопкінс. Вона її вигодувала, а пізніше виїхала з нею до Англії. 18 місяців тому обидві по перший раз залишили Австралію. Вона називається Терезою Врайт і таких служниць немає вже тепер на цілому світі.

По обличчю Хольмса я зауважив, що він стратив зацікавлення до сієї справи і що ціла таємниця не вабила його більше. Щож лишалося тут зробити? Очевидно — піймати злочинців. Та хибаж Хольмс займався остільки ординарними людьми? Викликаний з приводу такого звичайного випадку, він славний, досвічений фахівець мусив виявити тепер своє незадоволення і властиво се було помітно на моєму обличчю. Однак, коли ми дійшли до їдальні, то побачили там сцену, що могла знов піднести цікавість Хольмса.

Се був великий, просторий покій. Стеля з дубового дерева була оздоблена гарною різьбою: на стінах розвішано багато рогів оленів та сер-

нюків, а також сила старовинної зброї. Супроти дверей знаходилось вищезгадане французьке вікно. З правого боку, крізь три менших вікна світило ясне зимове сонце, а з лівого — знаходився невеличкий комин. Біля комину стояв важкий деревляний фотель. Шнур знаходився ще на ньому і тому легко було роздивитися докладно, в який спосіб привязали баронову. Але ми пізніше звернулися до сих подробиць, бо зараз же нашу увагу притягнув страшний вигляд трупа, що лежав на килимі.

Був се труп високого, добре збудованого чоловіка, приблизно сорока років. Нещасливий лежав навзаки, з обличчям, зверненим у гору, а білі зуби блищали між губами, оточеними чорним заростом. Скорчені руки лежали над головою, а важка чорна палиця лежала поперек. Його гарне обличчя змінилося в хвилині смерті. Зненависть і пімста відбивалися на ньому і надавали йому щось дике й чортівське. Очевидно лежав у ліжку, коли почув галас, бо мав на собі тільки сорочку і сподні, спід яких визирали голі ноги. На голові жевріла страшна рана, а по цілій кімнаті видно було сліди, що вказували на шалений розмах, з яким нанесено було удар. Побіч трупа лежав залізний гачок, що аж зігнувся від удару. Хольмс уважно роздивився рану й гачок.

— Сей старий Равдаль мусить бути дуже міцний чоловік, зауважив він.

— Так, він міцний, ствердив Гопкінс. Знаю кілька його справ. Се дуже дике сотворіння.

— Вам не справить жадного труду піймати його, — зауважив Хольмс.

— Ані найменшого, ми вже одного разу майже мали його в руках, але він вислизнув з рук і пустив чутку, що втік до Америки.

Тепер, коли знаємо, що ся банда ще знаходиться в околиці, не уявляю собі, щоб могла від нас втікти. Ми вже телеграфували до всіх портів і опріч того, буде оголошена нагорода за його уязнення. Що мене дивує, се їх зухвалість, з якою вони допустилися сього злочину, знаючи наперед, що ся пані зможе добре їх описати, а з сього опису легко буде дійти, хто саме є злочинцями.

— То правда. Властиво можна булоб чекати, що вони побажають позбавитися такого свідка.

— Може не думали, що по зомлінню баронова взагалі верне до притомности, — припустив я.

— Се правдоподібно, бо бачучи її зомлілою, вони не потребували відбйрати їй життя. Скажіть мені, однак, що за людина був той нещасливий, який тепер лежить перед нами. Здається ми тут чули за нього дивні речі.

— Був се зовсім добрий чоловік в тверезому стані; протє ставав звірем, коли упивався. Тоді здавалося, що в ньому оселявся діявол і він бував здібним на все. Оскільки прийшлося мені чути, не зважаючи на свою заможність і походження, кілька разів ледве не підпав під судову кару.

Кажучи між нами, припускаю, що його родина потішиться, довідавшись про його смерть. — А що ви там так уважно оглядаєте?

Хольмс стояв на колінах перед фотелем і уважно оглядав узли на червоному шнурі,

яким було привязано баронову. Потім таксамо уважно оглянув обдертий кінець шнура при дзвінку і ціле се місце.

— В той мент, коли злодії обірвали шнур від дзвінка, мусив він голосно задзвонити до кухні.

— Сього міг ніхто не чути, бо кухня знаходиться на кінці дому.

— Звідкиж злодій міг знати, що його ніхто не почує? Тому не розумію його нерозважної поведінки з шнуром від дзвінка.

— Маєте рацію, пане Хольмсе! Се питання приходило мені також до голови, тому не має сумніву, що бандит знав докладно цілий дім і всі його порядки. Мусив він також знати, що вся служба вже спить у сю ще не пізню пору, і що його дзвінка до кухні не почують. З сього виникає, що мав він приятеля між слугами. Але разом з тим вся служба, з 8 осіб, складається з цілком певних людей.

Хольмс підійшов до французького вікна і широко відчинив його.

— Тут нема жадних слідів, але се з причини замерзлої землі. Як бачу, сі свічки над комином палилися весь час.

— Так. При їх світлі і тої свічки, яку тримала в руці баронова, могли злодії вкрати срібло.

— Що саме украли зі срібних речей?

— Небагато. З шість штук ріжних предметів, яких взяли з шуфляди столу, ось там під стінкою. Баронова припускає, що злодії були так вражені забійством, якого не заміряли до-

пуститися, що навіть не перетрусили цілого дому і не пограбували так, як се задумували спочатку.

— Се припущення має підстави. Але, як я чув, вони найспокійніше пили собі вино.

— Напевно для заспокоєння нервів.

— Правда, правда... Напевно сі три чарочки, що стоять на бічному столику, ніхто не рушав?

— Ні, їх ніхто не рушав і пляшка стоїть таксамо, як її лишили злодії.

— Обдивимося їх. Хо-хо! Що се таке? — Всі три чарочки стояли тісно одна коло другої і в кожній знаходилося ще вино. В одній з чарочок на дні був осад. Біля них стояла пляшка, на дві третини повна. Недалеко від пляшки лежав довгий корок. Корок і цвіль на пляшці доводили, що злодії пили дуже добре вино.

Тепер Хольмс змінився до непізнання. Бай-дужий вираз обличчя зник, а блискучі, глибоко осаджені очі виявляли велике зацікавлення до цілої справи. Взяв корок і почав його уважно оглядати.

— Чим вони витягали корок? спитав Хольмс.

— Гопкінс вказав на піводчинену шуфляду, де лежало кілька серветок і великий коркотяг.

— Хиба пані Брекенстель казала, що вони ужили той самий коркотяг?

— Сього не казала, бо, памятаєте, в мент відкоркування пляшки, вона була непритомною.

— Ах, правда. Однак, в дійсности, сього коркотяга не було ужито. Пляшку відкорковано кішеньковим коркотягом, які бувають при ножах. Сей коркотяг мав не більше півтора цалів

довжини. Якщо ви придивитися уважно до корка, то побачите, що коркотяга накладали тричі. Корок не є цілком передіравлений, що мусилоб статися, колиб уживали великого коркотяга. Самі переконаєтесь сього, коли піймаєте злодія і знайдете при ньому ніжик з коркотягом.

— Знаменито! кричав Гонкінс.

— А ось сі чарочки впроваджують мене в правдивий клопіт і плутають все. Не умію сього пояснити. Баронова каже, що бачила, як троє людей пили вино. Чи не правда?

— Вона се казала цілком певно.

— В таким разі нічого не розумію. Що тут подумати? Ви самі, Гонкінсе, мусите визнати, що з сима трьома чарками заходить якесь непорозуміння. Як то! Ви не бачите нічого надзвичайного? Тоді лишимо сю справу. Можливо більше дотепний і спостережливий за мене чоловік скорійше знайшовби відповідь на мої питання. Дозволю собі однак зауважити вам, що з чарками є щось дуже цікавого. Ну, а тепер до побачення. Гонкінсе. Бачу себе цілком зайвим в сій справі бо, як мені здається, ви стали на певний шлях. Прошу мене повідомити, коли ви піймаєте Равдаля, а також про всі можливі ускладнення. Бажаю вам найскорійшого закінчення сівї справи. Ходім, Ватсоне, вдома використаємо краще наш час.

По дорозі я бачив по обличчю Хольмса, що його останнє спостереження над чарками цілковито захопило його думки. Час від часу він стався відігнати від себе сі думки і говорив про справу, так начебто вона була вже зясована. Але зараз же на чоло насувалися зморшки і вираз

очей говорив, що він думками вертає до ідальні в Абей Грендж, де відігралася нічна трагедія. Нарешті, коли наш потяг спинився на одній з підмійських стацій, щоб зараз же рушити далі, мій приятель нагло скочив з вагону на перон і потягнув мене за собою

— Даруй мені, мій любий, казав, що втягаю тебе в сю гру, яка може існує тільки в моїй уяві. Але не можу инакше зробити. Слово чести Ватсо не, неможу лишити сю справу в теперішній формі. Ціла моя душа обурюється проти сього. Все іде фальшованим шляхом і всі висновки помилкові. Правда оповідання баронової було вичерпуюче і підтвержене зізнанням служниці. Все згожується між собою. Щож можу ще закинути? Нічого, окрім сих трьох чарок з вином. Колиб я спочатку недовіриливо поставивсяб до справи, оглянув би все старанно перед тим як вислухав добре уложене оповідання, то напевно знайшовби міцніші підстави для збудування правильного оскарження. Сідаймо, Ватсоне, на лавці, зачекаймо на потяг, що іде до Числьгерсту, а я тимчасом зясую тобі цілу справу. По перше прошу тебе не вірити безоглядно всьому, що оповідали пані і служниця. Краса баронової не мусить ні на що впливати.

Оповідання її містить в собі кілька пунктів безперечно підозрілих. Злодії виявили себе перед двома тижнями в Сиденгемі. В часописях був надрукований докладний їх опис і з сього можна було добре скористатися для створення байки, в якій влямавачі мали відіграти головну роль. Не можна припустити, що злодії, які недавно дістали у руки велику здобич, розпочалиб

так скоро знову свою працю. Далі, не мають вони звичаю бити жінок, щоб змусити до мовчання. Бо биття побуджує жінок до ще більшого крику. Не забивають вони нікого, коли знаходяться в переважачім числі і можуть унерухомити поодинокого чоловіка. Злодії не спиняються на скромній здобичі, коли можуть взяти багато. До сього мушу ще додати, що такі люде не лишають вина у пляшці. Яке вражіння справляють на тебе, Ватсоне, сі суперечности?

— Все разом взяте видається правдоподібним. Але кождий пункт зокрема викликає сумніви. Особливо мене дивує, що баронову прив'язано до фотелю.

— Властиво се не є дивним, Ватсоне. Мушили вони або забити сю жінку, або зробити її такою нешкідливою, щоб не могла урядити зараз же погоню. Взагаліж довожу тобі, що оповідання баронової в багатьох випадках видається мені неправдоподібним. Чи не так Ватсоне? Але найбільше цікавим є три чарки.

— Щож ти в них зауважив?

— Чи пам'ятаєш, як вони стояли на столику?

— Надзвичайно докладно бачу їх перед собою.

— Далі! Нам казали, що з сих чарок пило три чоловіки. Се здається тобі правдоподібним?

— Чому ні? В кождій з них знаходилося вино.

— Так, але тільки в одній був осад. І се треба мати на увазі. Що ти думаєш з приводу сього?

— Що в чарці, яку наляно останньою, міг бути осад, се дуже правдоподібно.

— Зовсім неправдоподібно. Бо дрібні порошоки цливали в цілій пляшці і чомуж тоді пер-

ших дві чарки досить чисті, а в третій помічається осад в значній кількості. Се можна пояснити двоюко: або по налянню вина в перші дві чарки, міцно порушено пляшку і тоді наляно до третьої, через що до неї дістався осад зі дна пляшки, або... Ні! Першого випадку не можна припустити, а тому я певний, що друга моя думка є рішучо правдивою.

— Яка ж вона?

— Що вживали тільки дві чарки, а до третьої виляли рештки вина з перших двох, щоб надати вигляд, ніби в кімнаті знаходилося три особи. Я переконаний що так було і якщо ся дрібничка мала місце, то відразу звичайний злочин перетвориться у надзвичайний випадок. В такім разі пані Брекенстель і її служниця свідомо казали неправду і ми можемо щиро їм не вірити. Вони мусять мати дуже важливі причини для затаєння справжнього забійника. До цілого сього випадка треба нам взятися на ново і розглянути його без допомоги баронової і служниці. Се завдання чекає на нас, Ватсоне і ось надходить потяг, що завезе нас назад до Числьгерсту.

В Абей Грендж всі дуже здивувалися нашому поверненню. Довідавшись, що Гопкінс удався до поліції, щоб зложити там рапорт, Шерлок Хольмс захопив по просту в своє посідання їдальню і замкнувшись з середини, перебув там зверх двох годин, щоб все найдокладніше оглянути. Се вимагало великого напруження, але сього роду оглядини творили головні підстави, на яких Хольмс будував свої надзвичайні висновки.

Я сів у кутку і придивлявся праці Хольмса, як учень професорові. Вікно, портери, килим, фотель, шнур, кожду дрібницю було пореглянуто дуже уважно. Труп нещасливого барона було ви-несено, але позатим все лишилось так, як ми

знайшли перед полуднем. Потім цілком для мене несподівано, Хольмс виліз на край комину. Ви-соко над ним звішувався кінець червоного шнура, довжиною заледве кілька цалів. Хольмс довший час приглядався сьому шнуру, коли нарешті, ба-

жаючи придивитися bliще, сперся коліном на бельку, що відставала від стіни. В такий спосіб міг досягнути рукою до шнура, але се менш його цікавило, ніж сама белька.

Зіскочив задоволений і закричав.

— Знаменито, Ватсоне! Тепер цілий випадок зясований і він буде одним з найцікавіших в нашій збірці. Який же я був недотепний і як легко міг зробити найбільшу помилку у своєму життю. Думаю, що тепер в моєму ланцузі не забракне ані одного звена! Все є в порядку!

— А чи знаєш хто є убійниками?

— Не убійниками, тільки убійником, любий Ватсоне! Тут працювала одна людина, але се була людина страшна. Міцний був яко лев, доводом чого є гачок, що аж зігнувся від удару. Він був високій на 6 стіп і 3 цілі, спритний як вивірка і з дуже гнучкими пальцями... Не був також дурний, коли зміг сам вигадати таку гарну бавчку. Так, мій Ватсоне, ми тут впали на слід незвичайного злочинця. Але навіть і сей моторний чоловік лишив для нас фіртку у вигляді сього шнура від дзвінка, який усував останні сумніви.

— Деж вбачаєш сю фіртку?

— Скажи, колиб ти хотів отак обірвати шнур, чи ти знавби в якому місці він урветься? Очевидно, ти рахувавби, що він одірветься в тому місці, де примцований до дзвінка? Чому ж тоді він одірвався о три цілі нище?

— Певно тому, що в сьому місці він давно перетерся.

Дуже добре. Сей кінець є дійсно перетертий, але се зробив сам злочинець навмисно ножем,

Але зробивши се в одному місці не подбав про друге. Зі свого місця ти не можеш докладно бачити, але колиб виліз так, як я на край комина, побачивби, що шнур є гладко обрізаний ножем, З сього виникає, що убійник потребував шнура, однак боявся зірвати його, щоб не задзвонити.

— Щож тоді зробив?

— Вскочив на край комина, а коли і звідти не міг досягнути до гори, сперся коліном на сю бельку, що видко на поросі, який її покривав, взяв ніж і перетяв шнур. З огляду на те, що з сього місця до шнура забракло мені ще три цілі, витягаю, що той чоловік був принаймні о три цілі вищий за мене. А тепер придивися сій плямі на фотелю! Що се значить?

— Крив.

— Без сумніву се є крив. І сама ся подробиця доводить нам, що ціле оповідання баронової є вигаданим. Бо колиб в мент забійства сиділа на фотелю, як би на ньому могла знайтися пляма крові. Ні, Ватсоне, її привязали вже тоді, коли чоловіка було забито. Можу заложитися, що на тій чорній сукні, яку ми бачили в покою баронової, є подібна пляма. Тепер хотівби поговорити з сією Терезою. Але треба бути тут дуже обережним, щоб дістати потрібні інформації.

Ся австралійська нянька була дуже цікавою жінкою, мовчазною, підозрілою, непривітною; треба було довшого часу, поки Хольмс своєю лагідністю переміг її ворожість. Зненависти до свого забитого пана вона навіть не дбала сховати.

— Так, се правда, що він кинув у мене свішником. Я чула одного разу як він вилаяв мою пані і сказала йому, що в моїй присутности

мусить від сього стримуватися. Тоді він кинув у мене свішником. Нехай вже кидав би в мене, що хотів, аби тільки її, сю добру дитину, залишив у спокою. Вона навіть мені не казала, як він її кривдив. Завжди поводився з нею дуже зле, вонаж була за горда, щоб скаржитися. Тих плям, що пан зауважив на її рамені, я не бачила попередньо і переконана, що вони походять від шпильки до капелюха. Що за негідник!... Нехай мені Бог подарує, що кажу так за небіжчика, але се був один з найгірших людей у світі. 18 місяців тому оточав нас увагою і був чулий та лагідний, але тепер сей короткий перебіг часу видається нам довгим як 18 літ. Моя пані перший раз виїхала з дому до Лондону і тут спіткала його. Він спокусив її своїм титулом, грішми і брехнею. Якщо пані винна, то тяжко се відпокутувала.

Приїхавши до Лондону в червні, зустріли ми в липні барона, а вже в січні минулого року відбулося весілля. В сей мент моя пані знаходиться у своїй кімнаті і напевно прийме вас. Не повинні, однак, панове довго її питати, бо вона пережила хвилини, що зворушили її душу.

Баронова Брекенстель лежала в тім самім положенню, як ми її бачили першого разу тільки очі мала ясніші і живіші. Служниця увійшла разом з нами і як першого разу почала робити оклади на око своєї пані.

— Сподіваюсь, сказала вона лагідно, що ви не будете мене переслуховувати по другому разі.

— Ні, відповів дуже ввічливо Хольмс. Не хочу турбувати пані, противно, хочу заспокоїти, знаючи, що ви багато перешли тяжкого. А колиб

хотіли обдарувати мене своїм довір'ям, то легко моглиб переконатися, що я є вашим щирим приятелем.

— Чогож ви хочете від мене?

— Прошу сказати мені саму правду.

— Пане Хольмсе!...

— Високоповажана Пані! Тут ніщо не допоможе. Може ви вже чули за мене і за мою незаслужену славу. Отже цілу сю свою славу ставлю в сей мент на карту і тверджу, що вся історія, яку мені ви оповіла, є вигадана.

Пані і служниця дивилися перер.женими очима на Хольмса.

— Безличний чоловіче! Крикнула Тереза. Як смієте закидати моїй пані брехню!

Хольмс встав спокійно з крісла.

— Ви не маєте більше нічого сказати мені?

— Я вже все сказала.

— Подумайте над сим. Буде значно краще, коли ви говоритимете зі мною зовсім щиро.

Баронова задумалася, очевидно вагаючися. Потім її обличчя якось дивно витягнулося і вона сказала :

— Я вам оповіла все, що знаю. Хольмс взяв капелюха і знизив раменами.

— Дуже мені шкода, сказав він і не кажучи більше ані слова, попровадив мене до виходу. В парку знаходився великий став і до нього попрямував мій приятель. Став був покритий льодом і тільки в одному місці був вирубаний отвір для лебедя, що самітним жив у своїй будці. Хольмс подивився в отвір і пішов далі до греблі.

Там написав кілька слів Гонкінсові і віддав листа сторожу.

— Чи се закінчиться зле або добре, але мусимо дати вказівку нашому приятелеві Гонкінсові. Треба принаймні виправдати сю нашу другу візиту. Тимчасом не хочу йому оповідати цілої таємниці, бо вважаю, що нам треба по перше вступити до бюро „Аделяїд Совтгемптон“, яке знаходиться, оскільки не милюся, в кінці вулиці Пель-Мель. Правда, є ще друге сполучення між південною Австралією та Англією, але ми звернемося до найбільшого і найвідомішого бюро.

Хольмс віддав свою візитівку і зараз же директор бюро був до наших послуг і уділив потрібних пояснень. З тих пояснень виникало, що в року 1885 тільки один пароплав сього товариства прибув до Лондону і має назву „Гібральтар“. Се був найбільший і найгарнійший пароплав. В списі пасажирів зазначена панна Фрезер з Аделяїди зі своєю служницею. Сей пароплав вертав тепер до Австралії і мусів зараз знаходитися десь біля Суецу. Старшини сього пароплава не змінилися до 1895 року і тільки перший поручник Джек Крокер був призначений капітаном і мав обняти командування над новим судном, під назвою „Бес Рок“, що мусило сими днями виплити з Совтгемптону. Сказали нам також, що капітан Крокер стало мешкає в Сиденгемі і що правдоподібно прибуде нині, для одержання вказівок на довгу подоріж. Якщо потребуємо, можемо зачекати на нього. Для Хольмса розмова з капітаном була непотрібна, бо він хотів тільки довідатися за минуле і вдачу сього чоловіка. В па-

роплавному бюрі його атестували як найкраще! Жаден зі старшин торговельної флоту не дорівнював йому; яко людина ставився дуже сумлінно до своїх обовязків. На пароплаві був енергійним, дотримувався карности. Правда, був дуже запальчивий і швидкий на слові, але позатим вдачу мав шляхотну й товариську.

З такими інформаціями виходив Шерльок Хольмс з бюро Товариства „Компанія Аделяїд-Совтгемптон“. Звідти поїхали ми до „Скотленд-Ярду“ (Бюро льондонської поліції). Там, однак, Шерльок зовсім не увійшов і зі зморщеним чолом, заглиблений у свої думки, лишився у повозі. Зрештою, поїхав до телеграфічного бюро в Черінг-Крос, де вислав дві депеші, а потім ми удалися на Бекер-Стріт.

— Ні, я не був у стані себе перемогти, Ватсоне, казав він, коли ми увійшли до кімнати. Коли раз видано наказ, жадний чоловік у світі не може його змінити. Знаю, що раз або два в моїй праці детектива викликав своїми відкриттями більше нещастя, ніж сам злочинець. Тому нині я став обережнішим і волю, щоб англійське право стратило, ніж я би мав неспокійне сумління. Отже мушу ще за дещо довідатися, заки пічну далі працювати.

Перед вечером відвідав нас директор Гопкінс, але з нашої з ним розмови не витягнув для себе нічого корисного.

— Починаю вірити, що ви, пане Хольмсе, є чарівником і часом здається мені, що посідаєте надлюдські сили. Звідки, до лиха, могли ви знати що вкрадене срібло лежить на дні ставу?

— Сього я не знав,

— Однак ви порадили мені в депеші шукати в сьому місці.

— А ви їх там знайшли?

— Так! Вони лежали в ставу.

— Дуже мене тішить, що я міг вам допомогти.

Зовсім ви мені сим не допомогли. Навпаки, ціла справа ще більше закрутилася. Що за дивні були злодії, які крадуть, щоб вкинути здобич у став.

— Так, се дуже дивно. Мені однак здається, що колиб срібло вкрали тільки для надання забійству вигляду грабіжа, булоб цілком природнім, що злочинці бажали як найскорше позбавитися від нього.

— Як же вам прийшло се до голови?

— Так собі виміркував. Коли вони вийшли назад через французьке вікно, то мали став перед очами. Кращого місця для сховання здобичи не могли навіть бажати.

— Ага! Так ви вважаєте, що їм ходило о схованку! Се здається правдоподібним і тепер я все розумію. Справа відбулася раніше, коли ще багато людей крутилося по дорозі, тому злочинці побоювалися, щоб їх не побачили, як несуть срібло. Пізніше постановили вернути, коли все заспокоїться! То знаменита ідея! Дуже мудро, щоб напровадити поліцію на помилку.

— Теорія ваша, усміхнувся Хольмс, впрост вражає. Правду сказати, я ще до сього не додумався, але ви мусите визнати, що мої міркування допровадили вас до вкраденого срібла.

— Ах, цілком слушно, пане Хольмсе! Се є

ваша справа. Для мене вона є штовчком для дальшої праці.

— Щож ви зробили після сього?

— Равдалів заарештовано нині рано в Нью-Йорку.

— До чорта, пане Гопкінсе! Але се мусить якраз свідчити за те, що вони не могли поповнити забійства в Кенті!

— Так, се є неприємний збіг обставин, пане Хольмсе. Але опріч Равдалів є ще інші банди, зложені з трьох осіб. Можливо, що тут якраз була така ще невідома поліції.

— Можливо. Щож ви думаєте далі робити?

— Ах! пане Хольмсе, не спічну поки не дійду до ядра сієї справи. Певно ви вже не зможете дати мені більше вказівок?

— Я вже вам дав одну.

— Яку?

— Підозрюю помилку.

— Якаж се може бути помилка? І чому?

— Чому? В сьому й є головне питання.

Можу вам тільки порадити уважно дотримуватись моєї вказівки. Можливо незабаром переконастесь, що я не говорив безпідставно. Може ви пообідаєте з нами? Ні? В таким разі добра ніч і прошу нас повідомити, як піде далі справа.

Коли ми скінчили обідати і було прибрано зі столу, Хольмс вернув знов до сієї справи. Він запалив люльку і скинувши чоботи з насолодою грівся біля комину, де палав яркий вогонь. Нагло подивився на годинник.

— Чекаю на нові пояснення, сказав.

— Коли?

— Мусять прийти зараз, за кілька хвилин.

Я вже бачив, що тобі не подобалася моя гра з Гопкінсом.

— Але я тобі цілковито довіряю.

— І добре робиш, мій Ватсоне. В цьому випадку треба відрізняти дві речі. Те, що я знаю — не є відомостями урядовими, що він знає — є поліційними рапортами. Я можу робити, що мені сподобається. Проте він є в іншому становищу, бо мусить рапортувати про все, якщо не бажає стратити посаду. Тому я не хотів надавати йому зайвого клопоту і заховаю свої відомости для себе, поки все не з'ясується.

— Коли ж се буде?

Вже надходить пора. Зараз будеш свідком останньої сцени цієї драми.

В коритарі ми почули якийсь голос і за хвилину до нашої кімнати увійшов чоловік такий гарний, як то рідко можна бачити. Се був дуже високий молодий блондин, з блакитними очами, і шкірою опаленою очевидно підзворотниковим сонцем. Хід його був рівний, що вказувало на його зграбність. Зачинив за собою двері й став перед нами зі стиснутими п'ястуками. Груді його швидко підносилися. Очевидно дбав стримати в собі міцне зворушення.

— Прошу вас сідати, капітане. Чи ви одержали мою депешу?

— Одержав і прибув о призначеній годині. Я чув, що ви були в бюро і зрозумів, що вже не можна думати про втечу. Прошу тепер мені сказати, що думаєте зі мною зробити? Я є приготований на саме найгірше. Чи хочете мене заарештувати. Говоріть скоріше, не бавтеся зі мною як кіт з мишою.

Хольмс звернувся до мене.

— Дай сигари. Запалить, капітане, і заспокійтеся. Хиба ж би я палив так спокійно свою люльку, колиб уважав вас за звичайного злочинця! Будьте зі мною щирим і відвертим і ми дійдемо до щасливого кінця. Остерігаю вас, однак, якщо пічнете авантурувати, згублю вас зараз же.

— Чого бажаєте собі від мене?

Хочу мати докладний опис подій останньої ночі в Абей Грендж. Застерігаю, однак, що оповідання мусить бути правдиве. Прошу добре зрозуміти мої слова і нічого не зменшувати й не додавати. Я вже стільки знаю, що колиб ви хоч на волос відступилися правди, подам знак своєю люлькою у вікно і тоді вами займеться замість мене — поліція.

Моряк думав кілька хвилин, потім ударив опаленою рукою по коліну і сказав:

— Спробую! Уважаю вас за порядного чоловіка, що дотримує слова і тому хочу оповісти все як було. На вступі мушу однак сказати, що нічого не жалкую, нічого не побоююся і колиб другий раз трапилось мені щось подібного, то був би тільки гордий з сього. Колиб сей негідник мав стільки голів як Гідра, то не вагаючися зрізав би їх по черзі! Але вона! ся бідна Мері Фрезер! Не хочу називати її бароновою Брекенстель, бо се назвиско є для мене прокляте! Коли подумаю тільки за те, що вона може наразитися на неприємности, стаю покірний і сумний. Бо нічого не прагнув в життя так міцно як солодкого усміху на її обличчю. Однак.. Однак... але що міг я зробити? Добре, тепер оповім вам цілу історію

і спитаю вас як чесних людей, що иншого міг я зробити?

— Мушу почати здалека. Здається, ви все знаєте, тому мусите також знати, що вона відбувала подоріж на „Гібральтарі“, де я був першим старшиною. Вже від першого дня, коли тільки побачив її, я зрозумів, що на світі не існує для мене инших жінок, окрім неї і з кожним днем подорожі я все більше кохав сю жінку, і не одну нічку перебув на колінах, цілуючи підлогу, на якій вона лишила сліди своїх стіп. Вона не була мовою нареченою, але поводитися зі мною так добре як тільки може поводитися жінка з чоловіком, в якому збудила велику симпатію. Але я не скаржуся, бо тільки я її кохав. Вона ж давала мені на заміну сердешність і приязнь. Вона була вільною жінкою, що до мене сього не можна було сказати.

— Повернувши через деякий час з другої подорожі, я довідався, що вона одружилася. Чому ж не мала того зробити і не мала обрати собі чоловіка, якого бажала? Я не міг їй сього закинути, бо прийшла вона на світ щоб тішитися з багатства. Я не мав до неї жадної заздрости. Навпаки, мене потішало, що вона знайшла щастя в життю і не лишилася жінкою бідного моряка. Ось, як я кохав Мері Фрезер!

— Ніколи не думав я, що ще побачу її. Тимчасом призначено мене капітаном, а тому, що пароплав не був цілком закінчений, я мусів з залогою довгий час чекати в Сиденгемі. Часто я ходив по околиці, коли то одного разу на дорозі зустрів Терезу Врайт — служницю. Вона оповіла мені всю правду за ню і за нього. Скажу вам

цілком щиро, що від сих новин я майже не збожеволів. Як то? Сей піяк насмілювався підносити руку на сю жінку, у якої він є недостойним розв'язати ременець від черевика?

— Пізнійше ще раз спіткав я Терезу і на-решті побачив знов Мері. Се трапилось тільки один раз, бо вона не хотіла більше зі мною ба-читися.

— В останніх днях я дістав розпорядження на майбутньому тижню виплисти в море і тому постановив побачитися з нею ще раз. Тереза була до мене дуже прихильна, бо любила Мері, а того негідника зненавиділа з цілого серця, як і я. Від неї я довідався, який порядок панує в домі. Мері мала звичку сидіти вечерами довше за всіх в своїм покою і читати книжку. Минулої ночі я підкрався до вікна і легко постукав у шибу. Спочатку вона не бажала відчиняти, однак тому що (як я се тепер добре знаю) дуже мене кохала, пожалкувала, що я стою так по ночі на морозі і прошепотіла, щоб я перейшов до великого вікна, яке знаходиться з другого боку. Я знайшов се вікно відчиненим і міг скрізь нього увійти до їдальні. І знов з її власних уст я почув оповідання про такі речі, від яких у мене крив застигала в жилах і я проклинав сього потвора, що міг так знущатися з укоханої мною жінки.

— Беру небо за свідка, що коли ми стояли так під вікнами і розмовляли, то не мали жадних злих замірів. Нагло сей божевільний впав до кімнати і почав обзивати жінку всякими образливими словами. Потім ударив її палицею в обличчя. Тоді я схопив гачок і поміж нами почалася боротьба. Тут на мойому рамені ви мо-

жете побачити слід від першого його удара. Тепер вже я не панував над собою і почав бити його гачком як в бубен. Може ви думаєте, що мені було його шкода? Борони Боже! Ходило тільки о те, хто з нас двох лишиться живий, або чи буде вона уратована, чи лишиться під владою сього божевільного. Тому я його забив. Чи зле се було? Що зробилиб ви, панове, на моєму місці?

— Мері жалісно кричала, коли він над нею знущався наче лютий звірь і на сей крик прибігла Тереза. На бічнім столі стояла пляшка з вином. Я її відчинив і вляв кілька кропель вина до уст Мері, бо бачив, що вона майже вмирає з переляку. Потім сам випив. Тереза весь час лишалася спокійною і тоді я разом з нею почав обмірковувати, якби надати сьому випадку вигляд нападу бандитів. Тереза кілька разів повторила своїй пані як і що має говорити, я ж виліз на край комину і відтяв шнур від дзвінка. Потім я привязав Мері міцно до фотелю і вишкрабав відтятий кінець шнура, щоб виглядав ніби нагло відірваний. Якби я того не зробив, то всіх би здивувало, в який спосіб злодій міг відтяти шнур. Зробивши се, вищукав кілька срібних полумисків і тарілок, щоб остаточно надати вигляд грабунка і залишив дім, наказавши жінкам не гукати раніше як упливе чверть години по моєму відході. Заbrane срібло я втопив у ставу, а сам утік в напрямі Сиденгему. Я почував себе так, ніби перший раз в життю сумлінно працював у ночі.

— Се є правдивий опис випадку, пане Хольмсе; я оповів вам цілковиту правду, хоч знаю, що можу за се заплатити головою.

Хольмс нічого не говорив довший час і мовчки палив свою люльку. Потім встав, підійшов до нашого гостя и подав йому руку.

— Я таксамо думав про сю справу. — Знаю, що ви сказали правду, бо в вашому оповіданню нема нічого поза тим, що я міг би сам сказати. Тільки моряк або акробат міг вилізти так високо, щоб досягнути в сьому місці шнура, і тільки моряк міг сплести такого вузла, який я знайшов на фотелю. Ся пані один раз в своїому життю зустрілася з моряками, а саме підчас своєї подорожі з Австралії до Європи. Чоловік, що вчинив забійство, мусив обовязково належати до її товариського кола, инакше не боронилаб його так завзято і не зрадилаб сим свого кохання. Бачите тепер, як мені легко було відшукати вас, коли справа пішла правильним шляхом.

— Я був певний, що поліція ніколи не впаде на наш слід, — сказав моряк.

— Поліція не вистежила вас і напевно не зможе сього зробити. Сього я певний. Але шановний пане Крокер, ся справа є дуже серіозною, хоч я охоче визнаю, що ви вчиняли під впливом несамовитости. Не знаю, чи судді визнають ваш злочин забійством при обороні власного життя. Однак я маю стільки симпатії до вас, що коли на протязі 24 годин ви звідси зникнете, то вам в сьому ніхто не перешкодить. Ручуся вам.

— А чи пізніше все буде оголошено?

— Натурально, що світ довідається про се. Капітан почервонів від обурення по самі вуха.

— Що ж се за пропозиція для чесної лю-

дини! Я не є міцний у праві, однак знаю, що Мері оскаржать за співучасть в злочині. Хиба, пане, ви думаєте, що я дозволив би їй марніти в в'язниці в той час, як сам буду в безпечности! Ні, пане Хольмсе, зі мною можете робити що хочете, але на милість Божу, знайдіть такий спосіб, щоб моя Мері не мала жадних справ з судом.

Хольмс другий раз подав руку капітанові.

— Я хотів тільки перевірити вас, але тепер бачу, що ви — людина з дійсно шляхотного вдачею.

Беру на себе, правду сказати, велику відповідальність, але мене усправедливлює те, що я дав Гопкінсові добру вказівку і якщо він не зумів з неї зкористати, то вже не моя вина. А тепер, капітане, щоб задовольнити право, зробимо наступне: ви є зараз оскарженим. Ватсоне, ти будеш англійським присяглим суддею, бо ти найбільше до сієї ролі надав'шся. Я буду коронним суддею. Починаймо! Пане присяглий суддя, ви вже знаєте цілу справу, чи вважаєте оскарженого винним, чи не винним?

— Є невинний! — лунав вирок.

— Голос народу є голосом Божим! Пане Крокер, ви вільні. Поки право не може укарати в сій справі невинного, доти вам нема чого побоюватися з мого боку. За рік вертайте до тії пані і нехай ваша будучина доведе, що ми видали сьогодні справедливий присуд.

ВИДАВНИЦТВО

„Бібліотека для всіх“

має випустити дешеві книжки:

- I. - Серія „Незвичайні пригоди“.
- II. - Серія „Драматичні твори“.
- III. - Серія „Красне письменство“.

Адреса видавництва:

„Бібліотека для всіх“
В. Завадський. Львів, Ринок 43.

Друкується і готується до друку такі оповідання Конан Дойля:
Пестра стяжка, Захований клейнот, Відтятий палець, Чоловік з близною, Пять помаранчевих кісток, Родовий спадок, Клюб рудоволосих, Лікар і його пацієнт, Пурпурові Буки, Дивна посада, Порожній дім, Остатня загадка та інші.